

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه اصفهان

دانشکده علوم اداری و اقتصاد

گروه اقتصاد

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته‌ی علوم اقتصادی

تجزیه و تحلیل اثر گذاری بحران مالی شرق آسیا و بحران مالی جهانی بر بخش‌های

مختلف اقتصادی کشورهای منا (1990 - 2009)

استاد راهنما:

دکتر مرتضی سامتی

استاد مشاور:

دکتر سید کمیل طیبی

پژوهشگر:

میثم رحیمی

مهر 1391

کلیه حقوق مادی مترتب بر نتایج مطالعات،

ابتکارات و نوآوری‌های ناشی از تحقیق موضوع این

پایان‌نامه متعلق به دانشگاه اصفهان است

سپاس پروردگار را که توانای فراگیر علم و دانش را عطا فرمود

امکان استفاده از تجربیات و راهنمایر اساتید و صاحب نظران نعمت بزرگ است که موجبات تحقیق و پژوهش را فراهم میسازد.

بنده نیز در انجام پژوهش حاضر از این نعمت بهره مند گشته و توانستم از یار و مساعدت این بزرگواران استفاده نمایم.

تشکر و سپاس خود را از جناب آقا دکتر مرتضی سامتربه عنوان استاد راهنما و جناب آقا دکتر سید کیل طیبی که زحمات زیادی بر این رساله کشیدند و صحت زیاد بر گردن بنده دارند و راهنمایر این پژوهش را پذیرفتند، ابراز می‌دارم.

در آخر بر خود لازم می‌دانم از پدر بزرگوارم، مادر عزیزم و همسر مهربانم که تکیه گاه و موجب دلگرمی اینجانب در فرزند و نسیبها بوده اند کمال تشکر و قدر دانر را داشته باشم. به امید روزی که قدر دانر و پاسفقورز هماتشاخ باشم.

تقدیم بہ:

بدر بزرگوار

ماہر ولسون

مسز مہربان

چکیده

ادغام روزافزون اقتصاد کشورهای جهان در پرتو پدیده جهانی شدن هم فرصت‌ها و هم تهدیدهای بی‌شماری را فراروی توسعه کشورها قرار داد. یکی از ابعاد مهم پدیده مذکور، به‌وجود آمدن بحران‌های مالی و گاهی سرایت آن به کشورهای دیگر است که رشد اقتصادی کشورها را تحت تاثیر خود قرار می‌دهد. هر ساله بحران‌های مالی کوچک و بزرگ به دلایلی در بین کشورها اتفاق می‌افتد، اما فقط تعداد محدودی از آن‌ها توانایی سرایت به کشورها و اقتصادهای دیگر را پیدا می‌کنند. دو مورد از این بحران‌های مالی بزرگ، بحران مالی شرق آسیا در سال 1997 بود که از کشور تایلند شروع شد و بقیه کشورهای جنوب شرق آسیا را درگیر این شوک کرد و دیگری بحران مالی جهانی بود که ریشه‌های آن را می‌توان از اتفاق حمله به برج‌های دوقلوی آمریکا در سال 2001 و بدبینی سرمایه‌گذاران به شرایط اقتصادی بعد از آن جست. با پدیدآمدن این بحران‌ها کشورهای زیادی به‌خاطر ادغام در بازارهای مالی جهانی از این پدیده تحت تاثیر قرار گرفتند و آسیب دیدند. سؤالی که این مطالعه در پی پاسخگویی به آن برآمده است، این است که آیا این دو بحران رشد بخش‌های اقتصادی کشورهای منطقه اقتصادی منا تحت تاثیر قرار داده و این که مکانیزم‌های انتقال به این کشورها کدام بوده است؟

برای پاسخگویی به هدف مورد نظر، 9 کشور در حال توسعه منطقه اقتصادی منا به عنوان نمونه انتخاب شده است تا طی دوره 1990-2009 به بررسی اثر بحران مالی و مکانیزم‌های سرایت بحران پرداخته شود. از آنجا که متغیرهایی نظیر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، نسبت آزادی اقتصادی بین کشورها و وجوه انتقالی نیروی کار توانایی سرایت و انتقال بحران را از طریق پیوندهای (پایه‌ای - واقعی) به بخش واقعی اقتصاد کشورهای دیگر را دارند، به عنوان متغیرهای مستقل و مکانیزم-های انتقال بحران در نظر گرفته شده‌اند. بحران مالی نیز در قالب یک شاخص شامل دو قسمت در نظر گرفته شده است، به-طوری که سال‌های همراه با بحران برابر با یک و سال‌های غیر بحرانی برابر با صفر است. با توجه به ساختار مدل و همچنین شکل متغیر وابسته، از تکنیک اقتصاد سنجی داده‌های تابلویی برای برآورد مدل‌های مورد مطالعه استفاده شده است.

نتایج برآوردی نشان‌دهنده‌ی این است که هیچ‌کدام از رشد بخش‌های اقتصادی صنعت، خدمات و کشاورزی کشورهای منا از بحران مالی 1997 شرق آسیا متضرر نشده‌اند اما در سوی دیگر بحران مالی جهانی به بخش تولید سرایت کرده و رشد آن را تحت تاثیر خود قرار دهد. اثر سایر متغیرهای توضیحی از جمله نسبت آزادی و سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی بر رشد اقتصادی مثبت است.

واژگان کلیدی: بحران مالی، رشد اقتصادی، کشورهای منا

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

فصل اول: کلیات تحقیق

- 1-1-1- مقدمه..... 1
- 2-1-2- شرح و بیان مسئله پژوهشی..... 2
- 3-1-3- اهمیت و ارزش تحقیق : 5
- 4-1-4- کاربرد تحقیق 6
- 5-1-5- اهداف تحقیق : 6
- 6-1-6- فرضیه‌ها (در صورت لزوم) یا سؤالیهای تحقیق : 6
- 7-1-7- روش پژوهش..... 7
- 8-1-8- کلید واژه‌ها 7

فصل دوم: مروری بر ادبیات موضوع و پیشینه تحقیق

- 1-2-1- مقدمه 9
- 2-2-2- مفهوم بحران اقتصادی..... 10
- 3-2-3- بحران مالی و انواع آن 12
- 2-3-3-1- بحران بانکی 15
- 2-3-3-2- بحران ارزی (پولی)..... 16
- 4-2-4- الگوی نظری بحران مالی..... 18
- 2-4-4-1- الگوهای نسل اول : 19
- 2-4-4-2- الگوهای نسل دوم 23
- 2-4-4-3- الگوی نسل سوم 27
- 2-4-4-4- الگوی نسل چهارم..... 31
- 5-2-5- بحران جنوب شرق آسیا..... 32

33.....	2-5-1- ریشه های بحران شرق آسیا.....
39.....	2-6- بحران 2008 آمریکا.....
40.....	2-6-1- کاهش نرخ بهره و سیاست پولی انبساطی
41.....	2-6-2- وام رهنی درجه دو مسکن و اوراق بهادار با پشتوانه وام رهنی
42.....	2-6-3- رشد حبابی قیمت مسکن در اقتصاد ایالات متحده
43.....	2-6-4- ناتوانی وام گیرندگان در بازپرداخت اعتبارات بانکی
44.....	2-6-5- سرایت بحران مالی به بازارهای بین المللی
45.....	2-7-7- مبانی نظری الگوی رشد
45.....	2-7-1- رابطه بین رشد و سرمایه گذاری خارجی
48.....	2-7-2- رابطه تجارت خارجی و رشد اقتصادی
49.....	2-8- سازوکار انتقال بحران به کشورهای در حال توسعه و اثرگذاری آن بر روی رشد اقتصادی
51.....	2-8-1- تجارت خارجی
53.....	2-8-2- سرمایه گذاری مستقیم خارجی
55.....	2-8-3- وجوه ارسالی کارگران
56.....	2-9-9- مروری بر مطالعات پیشین
56.....	2-9-1- مطالعات خارجی
59.....	2-9-2- مطالعات داخلی
62.....	2-10- خلاصه فصل
فصل سوم: روش تحقیق	
64.....	3-1- مقدمه
64.....	3-2- معرفی الگوی مطالعه

75	3-3-3- روش برآوردی الگو: رهیافت داده‌های تابلویی
75	3-3-3-1- آزمون‌های مورد استفاده
76	3-4-4- منابع داده‌ها
76	3-5-5- خلاصه فصل

فصل چهارم: تجزیه و تحلیل الگو

77	4-1-1- مقدمه
77	4-2-2- آزمون‌های تشخیص بر روی داده‌ها
77	4-2-1-1- آزمون مانایی متغیرهای الگو
79	4-2-2-2- آزمون ناهمسانی واریانس
79	4-3-3- نتایج برآوردی الگو
80	4-3-1-1- آزمون F لیمر
81	4-3-2-2- آزمون هاسمن
87	4-4-4- خلاصه فصل

فصل پنجم: نتیجه‌گیری و پیشنهادها

88	5-1-1- مقدمه
89	5-2-2- آزمون فرضیه‌های تحقیق
89	5-2-1-1- آزمون فرضیه اول:
89	5-2-2-2- آزمون فرضیه دوم:
90	5-2-3-2- آزمون فرضیه سوم:
90	5-3-3- تحلیل کلی نتایج

91.....4-5- پیشنهادهای و توصیه‌های سیاستی

صفحه

عنوان

91.....1-4-5- پیشنهادهای خاص

92.....2-4-5- پیشنهادهای عام

93.....3-4-5- پیشنهادهای برای پژوهش‌های آتی

94.....پیوست

114.....منابع و مآخذ

فهرست شکل‌ها

صفحه

عنوان

- شکل (1-2): تغییر شاخص قیمت‌ها قبل و بعد از بحران 2008.....51
- شکل (2-2): تغییرات ماهانه قیمت کالاها.....52
- شکل (1-3): تابع تولید لئونتیف.....71

فهرست جدول‌ها

عنوان	صفحه
جدول (1-2): هزینه‌های ناشی از بحران‌های مالی بر حسب درصدی از GDP.....	17
جدول (2-2): صادرات بین منطقه‌ای در میان کشورهای در حال توسعه به عنوان درصدی از کل صادرات آنها.....	38
جدول (1-3): میزان صادرات کالاهای کارخانه‌ای در جهان.....	66
جدول (2-3): میزان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی (1970-2002) (ارقام به میلیارد دلار).....	68
جدول (1-4): نتایج آزمون ریشه واحد بر متغیرهای مورد استفاده در الگو.....	78
جدول (2-4): نتایج آزمون LR برای یافتن وجود یا عدم وجود ناهمسانی واریانس.....	79
جدول (3-4) : آزمون F لیمر بمنظور انتخاب بین داده‌های ترکیبی و تابلویی در معادله‌های (1-3) تا (6-3).....	80
جدول (4-4) : نتایج آزمون هاسمن برای انتخاب اثر تصادفی یا اثر ثابت در معادله‌های (1-3) تا (6-3).....	81
جدول (5-4): نتایج برآورد معادله اثرگذاری بحران مالی سال 1997 شرق آسیا بر روی رشد بخش خدمات.....	82
جدول (6-4): نتایج برآورد معادله اثرگذاری بحران مالی سال 2008 آمریکا بر روی رشد بخش خدمات.....	82
جدول (7-4) : نتایج برآورد معادله اثرگذاری بحران مالی سال 1997 شرق آسیا بر روی رشد بخش کشاورزی.....	83
جدول (8-4) : نتایج برآورد معادله اثرگذاری بحران مالی سال 2008 آمریکا آسیا بر روی رشد بخش کشاورزی..	83
جدول (9-4) : نتایج برآورد معادله اثرگذاری بحران مالی سال 1997 شرق آسیا بر روی رشد بخش تولید.....	84
جدول (10-4) : نتایج برآورد معادله اثرگذاری بحران مالی سال 2008 آمریکا بر روی رشد بخش تولید.....	84

فصل اول

کلیات تحقیق

1-1- مقدمه

امروزه با گسترش روزافزون ارتباطات مختلف بین کشورها و تبدیل شدن دنیا به یک دهکده جهانی، این واقعیت وجود دارد که برآیند حاصل از جهانی شدن، تاثیر پذیرفتن کشورها از یکدیگر در همه سطوح زندگی افراد و جامعه می باشد که شامل موارد اجتماعی، سیاسی، اقتصادی، فرهنگی... می باشد. در مورد مسائل اقتصادی می توان گفت دنیای پیش رو یک دنیای یکپارچه می باشد که کشورها، در همه منافع و مضرات اقتصادی شریکند که همین ارتباطات اقتصادی بین کشورها می باشد که در بعضی موارد رشد را برای کشورها فراهم می کند و در بعضی موارد رکود و عقب ماندگی.

امروزه منطقه اقتصادی منا به دلیل وجود شصت درصد منابع نفتی و چهل و پنج درصد منابع گازی در این کشورها نقش پررنگی را در عرضه و تامین انرژی های فسیلی در دنیا بازی می کند و از سوی دیگر یکی از بازارهای بزرگ مصارف کالاهای وارداتی محسوب می شود که بیان کننده ارتباط اقتصادی این منطقه با اقتصاد جهانی است.

یکی از مهم‌ترین عارضه‌های اقتصادی، پدید آمدن بحران‌های مالی می‌باشد که در یک منطقه اقتصادی رخ می‌دهد و نهایتاً کشورهای دیگر از گزند آن در امان نخواهند بود. اقتصاد دنیا تا به حال چندین بحران اقتصادی را به چشم خود دیده و تجربه کرده است که دو مورد از آن‌ها بحران جنوب شرق آسیا در سال 1997 می‌باشد و دیگری بحران اقتصادی 2007 آمریکا می‌باشد که هر کدام به دلایل جداگانه‌ای اتفاق افتادند. به دلیل وجود ارتباط اقتصادی منطقه منا با دیگر کشورها، تاثیر پذیرفتن اقتصاد این منطقه از این بحران‌ها دور از ذهن نیست، لذا در این پژوهش با استفاده از مدل‌های اقتصاد سنجی سعی بر این می‌باشد که در قدم اول وجود یا عدم وجود بحران‌های مذکور در این منطقه بررسی شود و در قدم دوم به بررسی مکانیزم‌های انتقال بحران پرداخته شود.

لذا هدف از این فصل آشنایی مختصری با بحران‌های مالی و نحوه انتقال آن به دیگر کشورها می‌باشد. در قسمت بعد مطالعاتی که در این زمینه انجام شده‌اند خواهد آمد.

1-2- شرح و بیان مسأله پژوهشی

بحران مالی اصطلاحی نسبتاً جامع می‌باشد که در بسیاری از متغیرهای بخش مالی را در بر می‌گیرد. بحران تراز پرداخت‌ها، بحران پول رایج، بحران بدهی‌های مالی ورشکستگی بانک‌ها، بحران ذخایر بین‌المللی و وجود بحران بازار سهام، از جمله مواردی هستند که اصطلاح بحران مالی همگی بحران آن‌ها را شامل می‌شود. برخی از این موارد با یکدیگر در ارتباطند. (کامینسکی، رینهارت¹، 1999). برای مثال، یک بحران تراز پرداخت‌ها ممکن است که بحران ذخایر و بحران پول رایج را به همراه داشته باشد. (کروگمن²، 1979) و یا یک بحران پول رایج می‌تواند منجر به بحران بانکی شود (پارک و لی³، 2001).

بر این اساس اگر بحران مالی را نوعی "اختلال خودکامبخش⁴ یا مسری⁵ در کارکرد نظام مالی" تعریف کنیم، تعریفی جامع‌تر است. یک اختلال یا بحران مسری، نوعی از اختلال می‌باشد که از کشورهای بحران‌زده به کشورهای دیگر سرایت می‌کند. دلیل این سرایت بحران نیز وجود پیوندهای واقعی مثل روابط تجاری و پیوندهای مالی مثل روابط مالی بین کشورهاست (نادری، 1386).

بحران‌های مالی به حالت‌هایی اطلاق می‌شود که در آن ارزش دارایی موسسات مالی و تولیدی به یکباره کاهش می‌یابد. حالت‌هایی چون سقوط در بازار بورس، ترکیدن حباب‌های مالی بحران‌های نقدینگی، عدم توانایی دولت

¹ Kaminsky, G. and Reinhart

² Krugman

³ Park and Lee

⁴ Self-fulfilling

⁵ Contagious

در پرداخت بدهی نیز در گروه بحران‌های مالی طبقه بندی می‌شود (گلد اسمیت⁶، 1982). به دلیل ارتباط بازارها با یکدیگر (بازار پول و سرمایه، کار، کالا و خدمات) بحران از یک بازار به سایر بازارها سرایت نموده و گاه کل اقتصاد را درگیر می‌نماید. اثرات سوء ناشی از بحران‌ها به اشکال مختلفی از قبیل: نرخ تورم بالا، کاهش رشد اقتصادی، رکود گسترده و کاهش اشتغال، کسری تراز پرداخت‌ها ظهور نموده و در سطح بین‌المللی به سایر کشورها نیز تسری می‌یابد.

در مورد بحران مالی جنوب شرق آسیا می‌توان گفت که دوره طلایی رشد اقتصادی کشورهای آسیای جنوب شرقی از پیمان پلازا در سال 1985 آغاز شد. در آن زمان ارزش همه ارزهای آسیایی به طور رسمی یا غیررسمی به دلار تثبیت شد. بر این اساس همچنان که نرخ برابری دلار به بین سال‌های 1985 و 1994 پیوسته کاهش می‌یافت صادرات آسیای جنوب شرقی رو به فزونی داشت. تا آنجا که در نیمه نخست دهه 1990 رشد حجم صادرات آن کشورها به 18 درصد در هر سال و به حدود سه برابر رشد صادرات کشورهای صنعتی رسید. رشد صادرات مهمترین دلیل دستیابی این کشورها به بالاترین رشد تاریخ اقتصادی آنها بود. در واقع این کشورها با تکیه بر الگوی توسعه برونزا موتور محرکه توسعه را بر پایه صادرات طراحی و استوار کردند و در این راستا تمامی توان فکری منابع انسانی و امکانات اقتصادی خود را به خدمت تولید کالاهای صادراتی در آوردند و با رعایت قواعد بازاریابی توانستند سهم قابل توجهی از بازارهای منطقه و کشورهای توسعه یافته را به خود اختصاص دهند. صادرات آنها نیز به تدریج از کالاهای ساده - مواد اولیه غیرنفتی - به طرف کالاهای صنعتی با ارزش تر - مانند صنایع الکترونیک و نیمه هادی‌ها - تغییر مسیر داد. در سال 1995 افزایش نرخ برابری دلار به بین بر اثر توانمندی تدریجی اقتصادی آمریکا و از بین رفتن پیمان پلازا به گران شدن صادرات آسیای جنوب شرقی و در نتیجه بحران تجاری آن کشورها در سال 1996 انجامید، به طوری که رشد کشورهای مزبور در سطح 4 درصد متوقف شد. به همین ترتیب تداوم بحران تجاری در آسیای جنوب شرقی زمینه ساز بروز و آغاز بحران پولی ژوئیه 1997 از تایلند شد.

در عمل بحران اقتصادی آسیای جنوب شرقی از مهمترین رخدادهای اقتصادی دهه‌های اخیر جهان است و در واقع مانند هر تحول دیگری برآیند مجموعه عواملی هستند که در طی زمان شکل گرفته است. از زمان وقوع بحران تاکنون تقریباً تمامی صاحب‌نظران و کارشناسان به اظهارنظر پیرامون علل بروز آن پرداخته‌اند. البته آنها اغلب از یک یا چند جنبه به بحران نگاه و آن را ارزیابی کرده‌اند. حال با توجه به جهانی شدن اقتصاد و سرعت انتقال اطلاعات و تأثیر متقابل اقتصادها بر یکدیگر بدیهیست وجود بحران در اقتصاد یک منطقه از جهان اقتصاد سایر نقاط را کم و بیش

⁶ Goldsmith

تحت تأثیر قرار دهد. بنابراین شناخت و آگاهی نسبت به علل و پیامدهای بحران شرق آسیا و اثرگذاری آن بر سایر کشورها اهمیت دارد.

در مورد بحران مالی 2008 آمریکا می‌توان گفت که ریشه‌های این بحران از همان دوره وقوع حادثه‌ی یازده سپتامبر شکل گرفت. با به وقوع پیوستن این حادثه، نااطمینانی ایجاد شد و برای مقابله با رکود اقتصادی، فدرال رزرو، سیاست‌های پولی انبساطی را اجرا کرد (ایزی، 1378). با اجرای این سیاست و ارزان شدن وام، تقاضا برای وام گرفتن افزایش یافت و تقاضای مسکن در آمریکا به طور قابل ملاحظه‌ای افزایش یافت و با توجه به عرضه‌ی کم این کالا و بوجود آمدن مازاد تقاضای مسکن، قیمت آن بالا رفت. همین امر موسسات مالی را تحریک کرد تا وام بیشتری را به مسکن اختصاص دهند و این خود رونق بیشتر بخش مسکن و افزایش قیمت این کالا را موجب شد، به طوری که در فاصله‌ی سال‌های 1997 تا 2006 قیمت مسکن در آمریکا در حدود 124 درصد افزایش یافت (حسن‌زاده، 1387). با افزایش قیمت مسکن نگرانی بانک‌ها و مؤسسات مالی تأمین مالی وام مسکن از بازپرداخت وام‌ها کاهش یافت و این مؤسسات وام بیشتر و آسان‌تری را در اختیار متقاضیان قرار دادند (حسن‌زاده، 1387). با به وجود آمدن چنین شرایطی، عرضه‌کنندگان مسکن عرضه‌ی خود را افزایش دادند و به این صورت روند کاهش قیمت مسکن آغاز شد. با کاهش قیمت مسکن، پرداخت اقساط وام مسکن توسط دریافت‌کنندگان وام غیر اقتصادی تلقی شد و آن‌ها اقساط وام را پرداخت نکردند. بانک‌ها و مؤسسات مالی وثیقه‌ی وام را که همان مسکن بود به تصرف درآوردند و آن را به حراج گذاشتند.

همین امر عرضه‌ی بیشتر مسکن را سبب شد و روند کاهش قیمت مسکن را تشدید کرد. کاهش قیمت مسکن موجب شد تا بانک‌ها نتوانند از طریق فروش مسکن وثیقه به وام پرداختی خود دست یابند (ایزی، 1387). عدم دست‌یابی بانک‌ها به وام پرداختی سبب ایجاد کسری حساب‌های بانکی شد و بدهی‌شان از دارائی‌شان بالاتر رفت. این امر اعتماد افراد را به سیستم بانکی کاهش داد و آن‌ها مطمئن شدند که بانک نخواهد توانست مطالبه‌ی همه‌ی آن‌ها را در زمان مورد نظرشان پرداخت کند. به وجود آمدن چنین فضای نااطمینانی سبب حجوم سرمایه‌گذاران به سیستم‌های بانکی جهت دریافت سپرده شد.

با توجه به ادغام بالای سیستم مالی در کشورهای توسعه یافته و به خصوص آمریکا مشکل کسری و بحران به وجود آمده در یک بانک به سایر مؤسسات مالی سرایت می‌کند چرا که عموماً سیستم‌های مالی از یکدیگر وام می‌گیرند و یا سپرده‌گذاری می‌کنند. این امر سرایت بحران در سیستم بانکی را تسریع می‌کند. این حالت در سیستم مالی آمریکا اتفاق افتاد و این سیستم وارد مرحله‌ی بحران شد.

بحران مالی آمریکا از سال 2007 آغاز می شود و با گذشت زمان عمق و وسعت آن در اقتصاد جهانی بیشتر شد. این بحران آنچنان عمیق بود که اقداماتی نظیر طرح نجات 700 میلیارد دلاری آمریکا، تزریق مبالغ هنگفت توسط سایر کشورها به بازارهای مالی، تضمین سپرده های بانکی و برخی اقدام دیگر و کاهش هماهنگ نرخ های بهره نتوانست بازارهای بین المللی را از فرو رفتن در بحران اقتصادی نجات دهد. پیش بینی های اخیر توسط موسسات بین المللی همچون بانک جهانی⁷، صندوق بین المللی پول⁸ نشان از آن دارد که اثرات این بحران در سال های آتی همچنان ادامه خواهد داشت.

بررسی های انجام شده نشان می دهد که بحران های مالی جهانی از دو طریق بر کشورهای در حال توسعه اثر می گذارد: 1- سرایت مالی و 2- سرایت رکود اقتصادی کشورهای توسعه یافته به کشورهای در حال توسعه. سرایت رکود اقتصادی کشورهای صنعتی به کشورهای در حال توسعه خود از مجراهای مختلفی صورت می گیرد که شامل تجارت و قیمت های تجاری⁹، سرمایه گذاری مستقیم خارجی¹⁰، انتقالات وجه¹¹، وام های تجاری¹²، کمک های مالی¹³ می باشد.

در این میان، بازندگان اصلی بحران های مالی، کشورهای کمتر توسعه یافته و در حال توسعه ای هستند که برای توسعه خود، به رشد اقتصادی کشورهای توسعه یافته و تقاضای آنها برای برای کالای صادراتی وابسته هستند. در واقع امروزه کشورهای در حال توسعه بیش از کشورهای توسعه یافته به ثبات و رشد اقتصادی در اقتصاد جهان نیاز دارند (خضری، 1387).

حال این سؤال پیش می آید آثار نشری بحران های مالی در منطقه اقتصادی منا به چه صورت است و این دو بحران و ریشه های آن که متعلق به شرق و غرب و مخصوصاً آمریکاست و با توجه به این مسئله که منطقه منا از لحاظ جغرافیایی از کانون بحران ها دور بوده آیا تاثیری بر بخش های اقتصادی کشورهای عضو منا داشته است؟ در صورت وجود تاثیر، مجراهای ورود آن کدام بوده است؟ آیا بخش های اقتصادی کشورهای مذکور فقط تاثیر منفی را تجربه کرده اند یا خیر، بحران توانسته فرصتی برای رشد آنها باشد و اثرهای مثبت را هم تجربه کنند و یا اینکه هیچ کدام، در مقابل بحران خشی بوده اند و اثری از بحران پذیرفته اند؟

با پدیدار شدن این سؤالات چرایی انجام این پژوهش روشن می شود، پس در ابتدا صحت یا عدم صحت وجود اثر گذاری بحران بر این کشورها بررسی می شود، بعد از آن در صورت وجود صحت این ماجرا، مجراهایی که توانسته

⁷ World Bank

⁸ International Monetary Fund

⁹ Trade and Trade Prices

¹⁰ FDI

¹¹ Remittances

¹² Commercial Lending

¹³ AIDs

پیامدهای این بحران‌ها را انتقال دهد مورد بازبینی قرار می‌گیرد. در نهایت بخش‌هایی از اقتصاد کشورهای مذکور که ممکن است اثرهای متفاوتی از بحران‌ها را تجربه کرده باشند شناسایی می‌شوند و علل‌های ضعف یا قدرت آن‌ها در رویارویی با این پدیده مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد.

این پژوهش در مورد کشورهای منتخب منا که شامل 9 کشور است: از جمله ایران، مصر، ترکیه، اردن، سودان، الجزایر، مراکش، سوریه، تونس که برای سال‌های 1990 تا 2009 است، انجام می‌شود

1-3- اهمیت و ارزش تحقیق :

کشورهای منطقه منا اثرات متفاوت و گسترده‌ای را از بحران مالی جهان می‌پذیرند. بزرگترین اقتصادهای منطقه منا که شامل کشورهای نفتی عضو اپک¹⁴ هستند با کاهش شدید درآمدهای نفتی ناشی از رکود اقتصاد جهانی روبه‌رو خواهند بود. در این بین تنها، کشورهایی که از درآمد سرانه بالا و ذخایر ارزی سرشاری برخوردارند می‌توانند این بحران را بدون مواجهه با دشواری قابل توجهی پشت‌سر بگذرانند اما سایر کشورهای صادرکننده نفت که نتوانسته‌اند از درآمدهای نفتی سال‌های اخیر برای تقویت ساختارهای اقتصادی یا دست کم ایجاد ذخایر ارزی مناسب استفاده کنند با شرایط نامساعدی مواجه می‌گردند.

از آنجا که کشورهای منطقه منا هم با اقتصاد دنیا بی‌ارتباط نیستند، لذا بررسی علل و نحوه اثرگذاری یک بحران مالی بر این کشورها خالی از لطف نمی‌باشد پس با بررسی این موضوع کانال‌های اثرگذاری بحران بر این کشورها و شناسایی می‌شود.

1-4- کاربرد تحقیق

مشخص شدن رابطه بین بحران و رشد اقتصادی و همچنین شناسایی عوامل کلیدی مکانیزم انتقال بحران به منطقه منا می‌تواند کمک زیادی در سیاست‌گذاری کلان اقتصادی که منجر به استانداردهای بالاتر زندگی می‌شود داشته باشد و نتایج پژوهش‌های اقتصادی در این زمینه برای برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران اقتصادی به منظور ایجاد بهبودی در شرایط اقتصادی کشور و بقیه کشورهای عضو منا و جلوگیری از اثرات زیان‌بار بحران قبل از وقوع آن اهمیت فراوان خواهد داشت.

¹⁴ OPEC

1-5- اهداف تحقیق :

۱- تحلیل اثرگذاری بحران مالی جهانی بر رشد اقتصادی بخش‌های مختلف اقتصادی کشاورزی، صنعت و خدمات کشورهای منا

2- تحلیل اثرگذاری بحران مالی جنوب شرق آسیا بر رشد اقتصادی بخش‌های مختلف اقتصادی کشورهای منا

۳- مقایسه اثرگذاری بحران مالی شرق آسیا و بحران مالی جهانی بر رشد اقتصادی بخش‌های مختلف اقتصادی کشورهای منا

1-6- فرضیه‌ها (در صورت لزوم) یا سوالهای تحقیق:

۱- بحران مالی جهانی بر رشد اقتصادی بخش‌های مختلف اقتصادی (صنعت، خدمات، کشاورزی) کشورهای منا موثر بوده است.

2- بحران مالی جنوب شرق آسیا رشد اقتصادی بخش‌های مختلف اقتصادی (صنعت، خدمات، کشاورزی) کشورهای منا را تحت تاثیر قرار داده است.

3- اثرگذاری بحران مالی 2008 بر رشد اقتصادی بخش‌های اقتصادی کشورهای منا نسبت به بحران جنوب شرق آسیا بیشتر بوده است.

1-7- روش پژوهش

روش پژوهش توصیفی و تحلیلی و ابزار جمع‌آوری داده‌ها به صورت کتابخانه‌ای، اسنادی و پایگاه‌های اطلاعاتی در اینترنت می باشد.

روش مورد استفاده در این پژوهش بر حسب هدف کاربردی و بر حسب روش از نوع روش توصیفی و علی می باشد. « پژوهش توصیفی شامل جمع‌آوری اطلاعات برای آزمون فرضیه یا پاسخ به سوالات مربوط به وضعیت فعلی موضوع مطالعه می‌شود. یک مطالعه‌ی توصیفی چگونگی وضع موجود را تعیین و گزارش می‌کند. و با استفاده از پژوهش علی رابطه‌ی علت و معلولی بین دو متغیر بررسی می‌شود «(خاکی، 1378).

لذا با استفاده از منابع کتابخانه‌ای بر گردآوری ادبیات موضوع و شناخت منابع پرداخته می‌شود و با استفاده از داده‌های آماری و تکنیک‌های اقتصادسنجی فرضیه‌های مطرح شده مورد آزمون قرار می‌گیرند. آمار و اطلاعات مربوط به متغیرهای مورد نظر در این پژوهش از اطلاعات موجود در لوح فشرده شاخص توسعه جهانی (WDI) است.

با توجه به مطالب گفته شده در قبل، فرم کلی معادله استفاده شده در این پژوهش از قرار زیر است:

$$GROWTH_{kit} = F(FDI_{it}, REMIT_{it}, OPENNESS_{it}, CRISIS_{cit}) \quad (1-1)$$

که در این معادله متغیر وابسته رشد بخش‌های مذکور از جمله کشاورزی، خدمات و صنعت می‌باشد که همین‌طور که در معادله بالا نشان داده می‌شود تابعی از سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، نسبت آزادی اقتصادی و وجوه انتقالی نیروی کار است. متغیر مجازی *CRISIS* نشان‌دهنده‌ی بحران جنوب شرق آسیا می‌باشد که به ازای سال‌های 1996 و 1997 و 1998 عدد یک را می‌پذیرد و بقیه سال‌ها عدد صفر و متغیر شاخص بحران آمریکا در سال‌های 2007، 2008 و 2009 عدد یک و بقیه سال‌ها عدد صفر را لحاظ می‌کند.

1-8- کلید واژه‌ها

بحران مالی¹⁵

بحران مالی اصطلاحی نسبتاً جامع می‌باشد که وجود بحران در بسیاری از متغیرهای بخش مالی را در بر می‌گیرد. بحران تراز پرداخت‌ها، بحران پول رایج، بحران بدهی‌های مالی، ورشکستگی بانک‌ها، بحران ذخایر بین‌المللی، و بحران بازار سهام، از جمله مواردی هستند که اصطلاح "بحران مالی" بر آنها اطلاق می‌گردد (کامینسکی، رینهارت، 1999: 74).

رشد اقتصادی¹⁶

بیان‌گر افزایش در تولیدات ناخالص داخلی یک کشور می‌باشد که منجر به افزایش استانداردهای زندگی در آن کشور می‌شود (پیترو هویت¹⁷ و دیویدویل، 1986: 8).

منا¹⁸

یعنی منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا و اصطلاحیست که برای نامیدن کشورهای عمده تولیدکننده نفت که در منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا قرار دارند به کار می‌رود. حد این منطقه از کشور مراکش در شمال غربی قاره آفریقا آغاز می‌شود و تا ایران، شرقی‌ترین کشور منطقه خاورمیانه امتداد می‌یابد. (www.web.worldbank.org)

¹⁵ Financial Crisis

¹⁶ Economic growth

¹⁷ Peter Hoyt

¹⁸ Mena